

Nr 204.

Godkänd av första kammaren den 28 maj 1919.

Godkänd av andra kammaren den 28 maj 1919.

Riksdagens skrivelse till Konungen, angående utredning om organiserandet av insamling och utforskning av den svenska allmogekulturen.

(Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12.)

(Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.)

Till Konungen.

Inom riksdagens bägge kamrar hava gjorts lika lydande framställningar, i syfte att en allsidig utredning måtte komma till stånd om organiserandet av insamling och utforskning av den svenska allmogekulturen.

Riksdagens vederbörande utskott har i ärendet inhämtat yttranden från Nordiska museets styresman, fil. d:r Gustaf Upmark, folkminnesföreningen i Lund, undersökningen av svenska folkmål i Uppsala, centralstyrelsen för landsmålsföreningarna i Lund ävensom, såvitt vidkomme den svenska folkmusiken, från revisionssekreteraren Nils Andersson.

Utom all diskussion torde den grundläggande betydelse ligga, som den gamla allmogekulturens rester hava för kännedomen om det svenska folket i tider som flytt, och lika oomtvistligt är, att med den moderna tidens segertåg genom de svenska bygderna försvinna också dessa rester i allt snabbare tempo. Nya byggnadsmetoder hava för länge sedan omöjliggjort fortbeståndet av de gamla husen, de moderna maskinerna ersätta gamla verktyg och arbetsmetoder, och med dem försvinna ålderdomliga seder och bruk, industrien har dödat hemslöjden, litteraturen gör intrång på sagor och sägner o. s. v. Det gäller därför

att, medan ännu är tid, söka tillvarataga, vad som finnes att i sådant avseende rädda från glömskan.

Föremålen för det forsknings- och insamlingsarbete, som avses i motionerna, falla dels inom den mera materiella, dels inom den mera andliga kulturens rāmärken, vilka områden medelst mångskiftande mellanformer gå över i varandra. Hit hör, vad som kvarlevat hos allmogen av gamla bebyggelse- och organisationsförhållanden, hus och bohag, dräkt och prydnader, mat och dryck, arbeten och näringsfång, seder och bruk, vidskepliga föreställningar och medel, alla slags yttringar av folkfantasiens diktande verksamhet, sagor, sägner, visor m. m., folkets konstdrift, dess musik, dess dans och lek, vidare folkmålen, folkets egna minnen av personer och händelser m. m. Hur mångskiftande än dessa ämnen äro, bilda de dock tillsammans ett helt.

Bland de organisationer och sammanslutningar, som arbeta för de syften, som framhållas i motionerna, torde i främsta rummet böra nämnas Nordiska museet. Detta museum skall enligt stadgarna vara ett hem för minnen, framför allt ur svenska folkets liv, men även ur andra folks, som med det svenska äro befryndade; det skall omfatta samhällets alla klasser, således icke endast allmogen, utan ock medelklassen och de högre stånden, och dess syfte skall vara att på en gång gagna vetenskapen samt väcka och nära fosterlandskänslan.

En annan sida av samma sak representera docenturen i folkminnesforskningen vid Lunds universitet och folkminnesföreningen i Lund, och till dem sluter sig den planerade Hyltén-Cavallius-stiftelsen vid nämnda universitet. Dessa institutioner arbeta efter de grundlinjer, som utstakats i det förslag till statuter, som av humanistiska sektionen vid Lunds universitet uppgjorts för omnämnda stiftelse och som i väsentliga delar godkänts av universitetskanslern. Härvidlag vore det fråga om en riktning för tillvaratagande och bearbetande av den svenska allmogekulturen, som utgår från motsatt sida av nämnda kultur, jämfört med den av Nordiska museet företrädda riktningen. Nordiska museet har till huvuduppgift att tillvarataga den materiella kulturen, och då denna skall vetenskapligt bearbetas, ledes man över till beröringen med den andliga sidan av samma kultur. För folkminnesforskningen är motsatsen förhållandet. Det är folkdiktningen, folktron, seden, som är huvudföremålet för dess uppmärksamhet. Men under sitt arbete tvingas folkminnesforskningen in på den materiella kulturen för att inom dess rāmärken finna förklaringar till andliga företeelser. Som synes måste det förefinnas en den starkaste samverkan mellan den andliga och materiella sidan av allmogekulturen, om man vill vinna goda resultat.

Ovannämnda institutioner i Lund ha utfört ett betydligt arbete. Genom att utbilda vetenskapligt skolade samlare, genom att utsända samlare, genom att sprida upplysning om folkminnenas värde och genom organisering över huvud av insamlingsarbetet ha betydande resultat uppnåtts.

Betydande folkminnessamlingar finnas i folkminnesarkivet i Lund, hos landsmålsföreningarna i Uppsala, vid Nordiska museet m. fl. platser.

Till allmogekulturen måste också räknas språket. Om dess ställning yttrar undersökningen i svenska folkmål i Uppsala i sitt yttrande över motionerna bland annat följande: »Mångfaldigast och djupast förbundet med alla de övriga speciella områdena av folklivet vore dock språket. Studiet av folkets gamla föreställningsvärld eller av föremål, som tillhörde den gamla allmogekulturen, kunde ej utan skada lämna å sido de genuina, dialektala benämningarna. Folkmålet vore folkminnenas modersmål. Att ej uppteckna dem i original, d. v. s. på dialekt, utan i översättning eller referat på riksspråk vore en nödfallsutväg, som i stor utsträckning användes och ofta måste användas, men härmed upphävdes dock ej det förhållandet, att även upptecknare av sagor, sägner och andra folkminnen behövde kunna göra sina uppteckningar i dialektform, och då i korrekt dialektform, låt vara utan att inlåta sig på den mest detaljerade ljudbeteckning, som för rent språkliga ändamål användes.»

Inom dialekt- och ortnamnsforskningen verka för närvarande följande centralorganisationer: undersökningen av svenska folkmål i Uppsala, centralstyrelsen för landsmålsföreningarna i Lund, institutet för dialekt- och ortnamnsforskningen i Göteborg och ortnamnskommittén.

För tillvaratagandet av vår gamla folkmusik verkar folkmusikkommittén men även enskilda personer. Så har t. ex. revisionssekreterare Nils Andersson insamlat cirka 9,000 melodier. Om syftet med sitt samlingsarbete säger han, att det allt från första stund varit »att åt eftervärlden bevara den gamla svenska folkmusiken, som i originalitet, rikeedom, skönhet och omväxling ej torde ha sin like i något annat land, men som nu är på väg att helt och hållet försvinna.»

För uppteckningsarbeten inom olika ämnesområden verka utom de nämnda ett flertal lokala föreningar och institutioner, såsom vissa fornminnes- och hembygdsföreningar, vissa folkhögskolors elevförbund och studiecirklar och huvudsakligen för andra ändamål verksamma organisationer. Dessutom hava som bekant under senare årtionden inom olika delar av vårt land bildats en stor mängd museiinstitutioner med Nordiska museet som förebild, vilka mer eller mindre klart och med-

vetet ställt sig ett liknande mål före med sin verksamhet begränsad till större eller mindre områden, en landsända, en provins, ett län, ett härad, en bygd, en socken. På grund av sin centrala ställning har Nordiska museet trätt i mera eller mindre nära samarbete med ett stort antal av dessa museer och sökt vinna kännedom om deras samlingars innehåll, såväl i fråga om offentliga föremål som i fråga om annat vetenskapligt material.

Det bör framstå såsom en betydelsefull samhällsuppgift att, innan det är försent, insamla allt, vad som finnes kvar av gammal kultur, så att vetenskapen blir i stånd att efter utforskning och bearbetning giva det svenska folket en sann kunskap om gångna tiders Sverige. Man måste därför med glädje hälsa allt det intresserade arbete, som redan nu från många håll bedrives i sådant syfte, och göra allt för att uppmuntra det. Men på samma gång får man icke blunda för, att detta frivilliga arbete är otillräckligt, att det famlar för mycket och saknar tillräcklig planmässighet. Den bästa uppmuntran staten kan giva är tydligen att skapa denna planmässighet åt arbetet.

Vad som framför allt behöves är samarbete mellan alla dem, som arbeta för tillvaratagandet av allmogekulturen. Många ansatser ha visserligen gjorts. Sålunda har såsom nämnts Nordiska museet haft samarbete åt skilda håll. Men någon fullständig enhetlighet har icke ernåtts. I november 1918 sammanträdde i Stockholm en del av de främsta forskarna på den svenska allmogekulturens område för att överlägga om folkminnessamlingarnas organisation. En plan uppgjordes, men på samma gång konstaterades, att man saknade möjligheter både till detaljutredningen av organisationsfrågorna och till genomförandet av organisationen. Ansatserna hava alltid förblivit ansatser, ty krafterna hava icke räckt till.

Ett samarbete skulle lämpligen kunna organiseras genom anordnande av en enhetlig ledning, i vilket avseende en utredning i ämnet jämväl bör omfatta undersökning om huruvida ett särskilt centrallråd, sammansatt av kvalificerade målsmän för de ämnesgrupper, som komme att falla inom ett sådant råds verksamhetsområde, borde anordnas. Under den enhetliga ledning för ifrågavarande arbete, som enligt riksdagens mening bör tillskapas, bör i gemensam organisation sortera alla institutioner, som arbeta med allmogekulturen, alla lokala föreningar, såsom hembygdsföreningar etc. Den organisation, som komme att utöva ledningen uti ifrågavarande avseende, bör genom en undersökning skaffa sig en överblick över insamlingsområdet, skapa planmässighet i

insamlingsarbetet och se till, att detta blir uttömmande. Överblicken kan tydligen endast vinnas genom en registrering av redan befintliga samlingar.

Men alla de problem, som uppstå i sammanhang med skapandet av denna organisation, kunna endast lösas genom en av Eders Kungl. Maj:t föranstaltad utredning. Och det är tydligen därför högst nödvändigt, att en sådan utredning snarast möjligt kommer till stånd, så mycket mera som behovet härav kraftigt vitsordats av alla dem, från vilka riksdagens vederbörande utskott i anledning av motionerna infördrat utlåtande.

Det synes riksdagen böra vara tydligt, att den ifrågasatta utredningen icke har att taga någon befattning med den museala sidan av allmogekulturens bevarande, utan är avsedd att förnämligast gälla folklivsforskningen, folkminnesforskningen samt dialekt- och ortnamnsstudierna, för vilka vetenskaper utforskandet är huvudsaken. Härvid har riksdagen dock icke förbisett, att utforskandet möjliggöres genom insamling av beskrivningar över alla sidor av folklivet och av hela den snabbt försvinnande muntliga traditionen; men bör insamling av föremål icke ifrågakomma, utom då fullföljandet av en undersökning så kräver. Utredningen bör beröra museerna endast i vad samarbetet för åstadkommande av material för undersökningen beträffar.

Det måste givetvis ställa sig svårt att, innan tillräckligt god överblick över det vidsträckta arbetsfältet vunnits, beräkna kostnaderna för arbetets utförande och den del av nämnda kostnader, staten skäligen bör åtaga sig. Med all säkerhet kan dock antagas, att betydande anslag erfordras för ändamålet. Av synnerlig vikt synes därför vara, att alla möjligheter att utan skada för saken begränsa utgifterna för forskningsarbetets utförande noggrant prövas. En efter verkställd utredning av förevarande fråga utarbetad, lätt överskådlig plan för ifrågavarande forskningsarbete jämte noggrann kostnadsberäkning torde vara oundgängligen nödvändig för bedömande av ifrågavarande kostnaders storlek.

På grund av vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta verkställa en allsidig utredning om organiserandet av insamling och utforskning av den svenska allmogekulturen.

Stockholm den 28 maj 1919.

Med undersåtlig vördnad.